

L'àmbit d'aplicació material del Reglament Successori Europeu: l'exclusió dels règims econòmics matrimonials

ANDRÉS RODRÍGUEZ BENOT¹

*Catedràtic de Dret internacional privat
de la Universidad Pablo de Olavide de Sevilla*

Resum: La defunció d'un cònjuge implica la de l'ordenació de la seva successió *mortis causa*. la UE a tots dos sectors es coordinen entre si per no l'ordenament aplicable. S'analitza la situació

Abstract: The death of a spouse requires the before the settlement of his estate. In cross-border determine the jurisdiction, but not the applicable law. future solutions.

Paraules clau: successió *mortis causa*; règim econòmic matrimonial; Reglament UE 650/2012; Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104

Key words: *mortis causa* succession; matrimonial property regime; EU Regulation 650/2012; EU Regulations 2016/1103 and 2016/1104

dissolució del règim econòmic del matrimoni abans En els supòsits transfronterers, els Reglaments de determinar la competència de les autoritats, però actual i es proposen solucions de futur.

dissolution of the property regime of his marriage cases, EU Regulations in both fields are coordinated to This paper analyses the current situation and proposes

La institució de la successió *mortis causa* probablement és una de les més complexes del Dret, en particular del Dret internacional privat². La vinculació del Dret successori amb el Dret matrimonial genera dificultats manifestes, cosa que exigeix als legisladors un esforç per coordinar el tractament de totes dues matèries. En absència d'una concordança normativa objectiva, les autoritats de diferents països podrien ser competents per conèixer paral·lelament tant de l'herència del cònjuge (o membre d'una unió

registrada), d'una banda, com de la dissolució del règim econòmic del matrimoni (o de la unió registrada), de l'altra. A això s'hi afegeix que aquestes autoritats podrien aplicar al mateix temps ordenaments jurídics diferents, divergents o, fins i tot, contradictoris al fons de totes dues institucions. Tot això sense oblidar l'element subjectiu, atès que hi ha obstacles pràcticament insuperables que impedeixen la liquidació simultània del règim econòmic i de la successió quan les parts implicades no estan

disposades o no poden arribar a un acord amistós³.

En aquest marc, a les pàgines següents abordarem, en primer terme, la perspectiva internacional privatista de les relacions entre la successió *mortis causa* i el règim econòmic del matrimoni o de la unió registrada (1). Seguidament ens centrarem en l'estudi de la qüestió a propòsit de les solucions consagrades als Reglaments UE 650/2012, de 4 de juliol de 2012⁴, així com 2016/1103 i 2016/1104, de 24 de juny de 2016⁵, per a la determinació

1 ORCID ID: 0000-0002-3361-0556 / Researcher ID: N-8140-2016. Treball elaborat en el marc del projecte d'I+D+i «Geopolítica internacional i moviments migratoris: desafiaments per al Dret internacional privat espanyol (GEODIPRI)» PID2023-146226OB-I00.

2 Fa uns anys, M. Ferid afirmava que, en matèria successòria, ens trobàvem en l'àmbit internacional en un estat que recordava l'era paleolítica: «Le rattachement autonome de la transmission successorale en Droit international privé», *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International / Collected Courses of The Hague Academy of International Law*, vol. 142 (1974-II), p. 85.

3 G. A. L. Droz, «Les régimes matrimoniaux en Droit international privé comparé», *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de La Haye / Collected Courses of The Hague Academy of International Law*, vol. 143 (1974-III), p. 16.

4 Aplicable per les autoritats de tots els Estats membres de la UE (a excepció de Dinamarca i d'Irlanda) des del 17 d'agost del 2015.

5 Aplicables des del 29 de gener de 2019 per les autoritats de 18 Estats membres de la UE: Alemanya, Àustria, Bèlgica, Bulgària, Croàcia, Txèquia, Xipre, Eslovènia, Espanya, Finlàndia, França, Grècia, Itàlia, Luxemburg, Malta, Països Baixos, Portugal i Suècia.

tant de l'autoritat competent (2) com de l'ordenament aplicable (3).

1. Les relacions entre la successió *mortis causa* i el règim econòmic matrimonial en Dret internacional privat

Si la persona de què es tracti estava casada (o era membre d'una unió registrada), es pot obrir la seva successió en dos casos: com a conseqüència de la seva declaració de defunció després del període legal d'absència (1.1) o a causa de la seva defunció (1.2). Ambdues situacions impliquen la dissolució de la seva societat conjugal per tal de determinar, després d'aquesta operació, quins béns d'aquesta persona conformarien la seva herència.

1.1. La successió com a conseqüència de la declaració de defunció d'un cònjuge després del període legal d'absència

Si la persona absent o desapareguda estava casada (o era membre d'una unió registrada), la declaració oficial de defunció una vegada transcorregut el període legal d'absència exigint plantejaria, en primer lloc, la qüestió de determinar l'autoritat competent per pronunciar-s'hi i, posteriorment, la de la Llei aplicable a les seves conseqüències en relació amb el règim patrimonial del matrimoni (o de la unió registrada) del declarat difunt.

1. No hi ha instruments supraestamentals per a la determinació de la competència de les autoritats per declarar la defunció d'una persona absent, cosa que exigeix consultar les solucions adoptades pels diferents legisladors nacionals a les normes d'origen intern dels seus respectius sistemes de

Dret internacional privat. En aquest context, es considera generalment que l'absència i la posterior declaració de defunció s'emmarquen dins de l'estat civil (com a part de l'estatut personal) i, per tant, que la competència per decidir sobre aquesta matèria seria la mateixa que la prevista per conèixer dels assumptes d'estat civil⁶. Això podria generar disfuncions quan l'autoritat competent per decidir sobre la successió fos la d'un altre país. Per evitar solucions diferents —o fins i tot contradictòries— en àrees tan estretament relacionades, seria aconsellable acumular els procediments davant de la mateixa autoritat⁷.

La vinculació del Dret successori amb el Dret matrimonial genera dificultats manifestes, cosa que exigeix als legisladors un esforç per coordinar el tractament de totes dues matèries

2. Pel que fa a la determinació de l'ordenament aplicable a la declaració de defunció després del període d'absència preceptiu, i tenint present la doble naturalesa —substantiva i processal— d'aquesta institució⁸, els diferents sistemes jurídics i la doctrina tenen en compte tant la Llei personal de la persona absent o desapareguda (determinada per la seva nacionalitat, domicili o residència habitual) com la

lex fori (és a dir, l'ordenament jurídic de l'Estat l'autoritat del qual coneix de la declaració de defunció). Un cop declarada la defunció d'una persona casada (o membre d'una unió registrada), sorgeix la qüestió següent de quina Llei s'aplica als efectes patrimonials d'aquesta declaració sobre el matrimoni (o la unió) de la persona absent o desapareguda. A falta d'instruments supraestamentals de Dret internacional privat sobre aquesta matèria, alguns sistemes nacionals vinculen aquesta qüestió a la dissolució del matrimoni. Per tant, l'ordenament aplicable a aquesta última s'aplicaria també als efectes patrimonials de la dissolució del matrimoni per declaració de defunció d'un dels cònjuges (aquest seria el cas, per exemple, d'Alemanya). Altres sistemes, en canvi, lliguen la qüestió als efectes patrimonials del matrimoni, cosa que implica que les conseqüències patrimonials de la seva dissolució per declaració de defunció d'un cònjuge (o membre d'una unió registrada) estarien subjectes a la mateixa Llei determinada per la norma de conflicte sobre els efectes econòmics del matrimoni⁹.

1.2. La successió com a conseqüència del decés d'un cònjuge

La defunció d'un dels cònjuges (o membres de la unió registrada) dissol automàticament el matrimoni (o la unió registrada) i, en conseqüència, el règim que disciplinava les relacions econòmiques entre ells i respecte de tercers¹⁰. La dissolució permet conèixer quins béns, drets i obligacions pertanyien exclusivament al difunt o *de cuius* a fi d'aplicar-los les normes successòries, ja siguin les disposades

6 Per exemple, l'article 22 *quater*, lletra a), de la nostra LOPJ considera competents les autoritats judicials espanyoles en matèria de declaració d'absència o defunció quan el desaparegut hagués tingut el seu últim domicili en territori espanyol o tingués nacionalitat espanyola.

7 El Reglament UE 650/2012 assenyala com a autoritats competents amb caràcter general per conèixer de la totalitat de la successió «Els tribunals de l'Estat membre en què el causant tingués la seva residència habitual en el moment de la defunció» (article 4).

8 P. de Miguel Asensio, «La ausencia y la declaración de fallecimiento en Derecho internacional privado», *Revista Española de Derecho Internacional*, 1995, núm. 2, p. 4-70, especialment p. 60 i seg.

9 E. Rodríguez Pineau, *Régimen económico matrimonial. Aspectos internacionales*, Comares, Granada, 2002, p. 227-228.

10 Excepcionalment, alguns ordenaments jurídics disposen la subsistència del patrimoni conjugal a favor de l'espòs supervivent: és el cas del Dret danès quan el règim matrimonial és de comunitat de béns, cas en què el supervivent pot conservar el patrimoni conjugal fins a la seva defunció o fins a la celebració d'un nou matrimoni: cfr. C. Hamilton i K. Standley (eds.), *Family Law in Europe*, Butterworths, Londres, 1995, p. 44. Per a altres països amb disposicions paral·leles, pel que fa a la no liquidació (Alemanya, Noruega o Suïssa) *vid.* E. Rodríguez Pineau, *op. cit.*, p. 230-231. Segons l'autora, en aquests casos l'obertura de la successió esdevé impossible per l'absència d'una condició: la dissolució de la societat conjugal,

voluntàriament pel causant en un testament (o acte similar)¹¹ o les imposades per la Llei en cas de successió intestada. Per tant, si bé des del Codi civil francès de 1804 l'herència s'ha considerat generalment una manera d'adquirir la propietat, quan el difunt estava casat la solució a aquesta qüestió ha d'estar forçosament vinculada a la dissolució del règim econòmic matrimonial. El fonament d'aquesta afirmació es troba a G. Wiederkehr, qui defensa la necessitat d'una solució

coherent per a tots dos problemes a causa de la seva unitat sociològica¹².

Per tal d'oferir regles previsibles, segures i útils en aquest camp, els legisladors han d'establir principis de solució uniformes o, si més no, harmonitzats¹³, i amb aquesta finalitat hem de distingir la determinació de l'autoritat competent (1) i del Dret aplicable (2).

1. Pel que fa a la determinació de l'autoritat competent per conèixer dels problemes derivats de la dissolució d'un matrimoni (o d'una unió

registrada) després de la defunció —o la declaració de defunció després del període legal d'absència— d'un dels cònjuges (o membres de la unió registrada), seria aconsellable garantir que una única autoritat estatal pogués resoldre, al mateix temps, la qüestió dels efectes patrimonials de la parella¹⁴.

Aquesta solució proporcionaria previsibilitat, seguretat jurídica i economia de recursos tant per a les parts implicades com per als responsables de l'administració de justícia. Amb independència que aquest aspecte s'abordarà amb més detall, cal avançar que alguns instruments supraestatals ofereixen una solució plausible al respecte com és el cas de l'article 4 dels Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104 que, per als processos relatius als efectes patrimonials d'un matrimoni (o d'una unió registrada), consagren, a títol de regla general, l'acumulació de competències imperativa, automàtica i inderogable (*infra*).

A falta de normativa supraestatals, un estudi comparat revela que alguns legisladors nacionals també preveuen igualment la concentració de la competència en una sola autoritat quan les diferències en matèria de règim econòmic matrimonial (o d'efectes patrimonials de les unions registrades) sorgeixen en ocasió de la

cosa que exigeix una adaptació entre les normes sobre el règim matrimonial i les relatives a la successió *mortis causa*, de manera que s'imposarien les primeres sobre les segones en vista dels interessos en presència.

11 En un cas relatiu a dos esposos francesos residents a Barcelona, el Tribunal Suprem (sala 1a, secció 1a) va aplicar el dret francès a un acord matrimonial que establia un règim de separació de béns amb efectes successoris: sentència 730/2016, de 20 de desembre de 2016 (ECLI:ES:TS:2016:5524).

12 *Les conflits de Lois en matière de régime matrimonial*, Dalloz, París, 1967, p. 34.

13 Sobre aquesta matèria, *vid.*, entre d'altres, Ch. Döbereiner, *Ehe- und Erbverträge im deutsch-französischen Rechtsverkehr. Anordnungen und Vereinbarungen auf den Todesfall in Zusammenhang mit Eheverträgen*, Dr. Otto Schmidt, Colònia, 2001; M. Requejo Isidro, «La coordinació de la competència judicial internacional en el Derecho procesal europeo de la familia (sucesiones y régimen económico matrimonial y de las uniones registradas)», A. Domínguez Luelmo i M. P. García Rubio (dirs.), *Estudios de Derecho de sucesiones. Liber amicorum T. F. Torres García*, La Ley, Madrid, 2014, p. 1195-1217; i I. Viarengo, «Coordination Among the Objective Connecting Factors in Proceedings on Divorce, Maintenance, Property Regimes and Succession», I. Viarengo i F. C. Villata (eds.), *Planning the Future of Cross Border Families. A Path Through Coordination*, Hart, Oxford, 2020, p. 233-242.

Aquest era un dels objectius del legislador suís quan va adoptar els articles 51 a 58 de la Llei federal de Dret internacional privat de 1987: *cfr.* J. Bertholet, «Les régimes matrimoniaux en Droit international privé suisse», A. Bonomi i M. Steiner (eds.), *Les régimes matrimoniaux en Droit comparé et en Droit international privé (Actes du colloque de Lausanne du 30 septembre 2005)*, Droz, Ginebra, 2006, p. 35. Segons K. Dengel, els dos Reglaments de la UE en aquest àmbit contribueixen a la seguretat jurídica en matèria de parelles internacionals, alhora que suposen un complement útil per a les successions internacionals: *Die europäische Vereinheitlichung des Internationalen Ehegüterrechts und des Internationalen Güterrechts für eingetragene Partnerschaften*, Mohr Siebeck, Tubinga, 2014, p. 31.

14 *Cfr.* A. Rodríguez Benot, «Los Reglamentos de la UE en materia de sucesión por causa de muerte y de régimen económico matrimonial: justificación y caracteres comunes», E. M. Vázquez Gómez, M. D. Adam Muñoz i N. Cornago Prieto (coords.), *El arreglo pacífico de controversias internacionales*, Tirant lo Blanch, València, 2013, p. 587-588.

dissolució de la parella per la defunció d'un dels cònjuges (o membres de la unió registrada). Aquest és el cas, per exemple, del Codi civil del Quebec (Canadà), l'article 3154 del qual estableix que les autoritats quebequeses tenen competència en matèria de règim patrimonial dels matrimonis o de les unions registrades si aquest règim es dissol per la defunció d'un dels cònjuges o membres de la unió i si aquestes autoritats són igualment competents per conèixer de la successió del cònjuge o membre de la unió difunts. L'article 51 de la Llei federal suïssa de Dret internacional privat de 18 de desembre de 1987 adopta una solució idèntica¹⁵.

2. Pel que fa a la determinació de la Llei aplicable al fons de la dissolució del règim patrimonial d'un matrimoni (o d'una unió registrada) com a conseqüència de la defunció —o de la declaració de defunció— d'un dels cònjuges (o membres de la unió registrada), també seria aconsellable igualment que l'autoritat competent pogués aplicar un únic ordenament estatal al fons de totes dues qüestions¹⁶. En aquest sentit, cal destacar que la coordinació

entre les normes de conflicte relatives a la successió per causa de mort i als efectes patrimonials, respectivament, es produeix de manera més natural als sistemes jurídics en què les normes substantives en aquesta matèria assumeixen la necessitat d'ajustar els drets patrimonials provinents d'una o altra via¹⁷. La tècnica de l'adaptació ofereix una solució vàlida per a aquest ardu problema jurídic¹⁸.

Seria aconsellable garantir que una única autoritat estatal pogués resoldre, al mateix temps, la qüestió dels efectes patrimonials de la parella

En aquesta línia, és possible distingir, per una banda, una adaptació material (que sembla més apropiada només quan les diferències entre els sistemes jurídics implicats són relatives¹⁹) i, per altra banda, una adaptació conflictual (que implicaria coordinar els ordenaments aplicables a la successió i als efectes

patrimonials de la parella). Aquesta darrera solució està prevista a les normes d'origen estatal dels sistemes de Dret internacional privat de diversos països (en particular, de gairebé tots els que integren la UE)²⁰. Un estudi comparat ens mostra que l'adaptació conflictual a què ens referim s'inclina de vegades cap a l'aplicació del Dret del règim econòmic de la parella a totes dues qüestions, mentre que d'altres cap a l'aplicació de la *lex successoria* als dos aspectes.

La primera de les opcions assenyalades ofereix a favor seu els avantatges següents²¹: una major previsibilitat per als cònjuges i les seves expectatives, la garantia de l'efectivitat dels drets matrimonials davant dels possibles drets hereditaris, i, finalment, la seguretat d'igualtat entre els cònjuges, que perdura durant el matrimoni i més enllà després de la seva dissolució per defunció. En canvi, l'aplicació de la *lex successionis* a les dues qüestions, en lloc de la Llei que regeix els efectes patrimonials del matrimoni, es fonamenta en els arguments següents²²: la garantia del respecte als drets del cònjuge hereu d'acord amb la Llei aplicable a la successió, i el respecte

- 15 D'aquesta manera, es concreta la voluntat del legislador de dur a terme una unitat de competència internacional: J. Bertholet, «Les régimes matrimoniaux en Droit international privé suisse», *cit.*, p. 36.
- 16 *Vid.*, entre d'altres, *cf.* G. A. L. Droz, «Les régimes matrimoniaux en Droit international privé comparé», *cit.*, p. 103 i Y. Lousouarn, «La Convention de La Haye sur la loi applicable aux effets matrimoniaux», *Journal du Droit International*, 1979, p. 3 i seg. L'origen jurisprudencial de la qüestió relativa a les relacions entre el règim econòmic matrimonial i la successió *mortis causa*, vinculada al conflicte de qualificacions, es troba a la base de l'assumpte *Rosa Anton vs. Barholo*, resolta per la sentència de la *Cour d'Appel* d'Alger de 24 de desembre de 1889 (*Clunet*, 1891, p. 1171-1175). Respecte d'això, *cf.* E. Bartin, «De l'impossibilité d'arriver à une suppression des conflits de lois», *Clunet*, 1897, p. 225-255, 466-495 i 720-738; i *id.*, «La doctrine des qualifications et ses rapports avec le caractère national du conflit des lois», *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International / Collected Courses of The Hague Academy of International Law*, vol. 31 (1930), p. 561-621.
- 17 E. Rodríguez Pineau, *Régimen económico matrimonial...*, *cit.*, p. 18. Per a un panorama comparat sobre la qüestió, *vid.* M. Álvarez Torné, «The dissolution of the matrimonial property regime and the succession rights of the surviving spouse in Private International Law», K. Boele-Woelki i T. Sverdrup (eds.), *European Challenges in Contemporary Family Law*, Intersentia, Amberes, 2008, p. 406-409.
- 18 A. M. Ballesteros Barros, «Los derechos del cónyuge superviviente en las sucesiones internacionales: reflexiones sobre la calificación y la adaptación en Derecho internacional privado», J. Ramos Prieto i C. Hornero Méndez (coords.), *Derecho y fiscalidad de las sucesiones mortis causa en España: una perspectiva multidisciplinar*, Aranzadi, Cizur Menor, 2016, p. 233-247, especialment p. 237 i seg. Per a altres solucions possibles en aquest àmbit més enllà de l'adaptació (en particular a propòsit del § 1371, apartat 1r, del BGB), *vid.* U. P. Gruber, «Plädoyer gegen die Anpassung beim gesetzlichen Ehegattenerbrecht», *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2023, núm. 5, p. 435-439.
- 19 M. E. Zabalo Escudero, *La situación jurídica del cónyuge viudo en el Derecho internacional privado e interregional*, Aranzadi, Pamplona, 1993, p. 105. Per a una visió més actual, *cf.* J. Alventosa del Río, *Derechos sucesorios del cónyuge y Reglamento sucesorio de la Unión Europea*, Tirant lo Blanch, València, 2021 i G. Moreno Cordero, «La Ley aplicable a los derechos sucesorios del cónyuge viudo en el Derecho internacional privado español», A. Lara Aguado (dir.), *Sucesión mortis causa de extranjeros y españolas tras el Reglamento (UE) 650/2012. Problemas procesales, notariales, registrales y fiscales*, Tirant lo Blanch, València, 2020, p. 251-290.
- 20 H. Dörner i P. Lagarde (coords.), *Étude de Droit comparé sur les règles de juridictions et de conflits de lois relatives aux testaments et successions dans les États membres de l'UE* (Rapport final: synthèse et conclusions), Deutsches Notarial Institut, Würzburg, 2002, p. 56.
- 21 E. Rodríguez Pineau, *Régimen económico matrimonial...*, *cit.*, p. 241-242.
- 22 J. M. E. Zabalo Escudero, *La situación jurídica del cónyuge viudo en el Derecho internacional privado e interregional*, *cit.*, p. 116-117.

de la llegítima com a assumpte estrictament hereditari.

La primera de les opcions sembla preferible per a la majoria dels legisladors²³ i dels autors, atès que aborda de manera més adequada la idea del «caràcter unitari de l'ordenació patrimonial que genera el matrimoni, mentre existeix i un cop extingit»²⁴. La consideració legítima dels drets dels hereus podria aconseguir-se mitjançant una correcció de la Llei aplicable als efectes del matrimoni per garantir així la reserva hereditària²⁵.

La necessitat de coordinació en aquest àmbit està particularment justificada²⁶: quan la *lex successionis* i la Llei aplicable al règim econòmic no coincideixen i difereixen quant a les solucions materials, es pot originar una situació d'inadaptació, és a dir, resultats en desequilibri a causa d'una atribució patrimonial en excés o en defecte a les persones implicades en aquesta qüestió (en particular per al cònjuge o el membre de la unió registrada supervivents)²⁷.

La pràctica dels instruments supraestatsals en matèria de Dret aplicable als règims patrimonials de les parelles sol excloure del seu àmbit d'aplicació material les qüestions relatives als drets successoris. Aquest és el cas del Conveni de l'Haia de 14 de març de 1978 sobre la Llei aplicable als règims

matrimonials, l'article 1 del qual estableix que no s'aplica «als drets successoris del cònjuge supervivent»²⁸. O de l'article 1, apartat 2, lletra d), dels Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104, que declaren que aquestes disposicions no s'apliquen a la successió per causa de mort d'un dels cònjuges ni dels membres de la unió registrada. Paral·lelament, el Reglament UE 650/2012 ja havia exclòs del seu àmbit d'aplicació substantiu «les qüestions relatives als règims econòmics matrimonials, així com als règims patrimonials resultants de les relacions que la llei aplicable a aquestes consideri que tenen efectes comparables al matrimoni» (article 1, apartat 2, lletra d)).

La conseqüència pràctica de tot això és un buit legal, un forat negre, en què la incertesa —i fins i tot la contradicció— trobarà un brou de cultiu en detriment dels ciutadans

Es produeix així al pla comunitari europeu una situació paradoxal: els Reglaments corresponents a totes

dues matèries (la successió *mortis causa*, d'una banda, i els efectes patrimonials del matrimoni o de la unió registrada, de l'altra) s'ignoren mútuament en aquest punt²⁹. Mentrestant, el legislador de Brussel·les ha reconegut la necessitat de coordinació legislativa o pràctica en aquest àmbit, tal com expressa el considerant 12 del Reglament UE 650/2012.

«En conseqüència, aquest Reglament no s'ha d'aplicar a les qüestions relatives als règims econòmics matrimonials, inclosos els acords matrimonials tal com es coneixen en alguns sistemes jurídics en la mesura que no abordin assumptes successoris, ni a règims patrimonials de relacions que es considera que tenen efectes similars al matrimoni. Això no obstant, les autoritats que substanciïn una successió d'acord amb aquest Reglament han de tenir en compte, en funció de la situació, la liquidació del règim econòmic matrimonial o d'un règim patrimonial similar del causant per determinar l'herència d'aquest i les quotes hereditàries dels beneficiaris».

Tanmateix, aquest desig no s'ha concretat finalment, ja que el mateix legislador europeu no ha establert cap criteri de coordinació entre els textos en qüestió: de fet, els Reglaments UE de 2016, posteriors al 650/2012, no han previst cap disposició al respecte. La conseqüència pràctica de tot això

23 Aquest era el cas, per exemple, de l'article 9 del Codi civil espanyol: l'apartat 8 *in fine*, en matèria de Dret aplicable a les successions, disposava que «Els drets que per ministeri de la llei s'atribueixin al cònjuge supervivent s'han de regir per la mateixa llei que reguli els efectes del matrimoni», és a dir, l'ordenament determinat pels apartats 2 i 3 del mateix article 9: *cfr.*, per exemple, les sentències de l'Audiència Provincial de Gran Canària (secció 5a) de 27 de setembre de 2019 (ECLI: ES:APGC:2019:1647), dictada en ocasió del decés d'un italià casat amb una veneçolana, tots dos residents a Espanya, o de l'Audiència Provincial de Tenerife (secció 3a) de 6 de març de 2020 (ECLI:ES:APTF:2020:324), a propòsit d'un difunt veneçolà. Aquest article 9.8 ha estat desplaçat per l'aplicació del Reglament UE 650/2012 i només s'aplica des del 17 d'agost de 2015 als conflictes interregionals entre el Dret successori comú i els Drets successoris particulars de les sis Comunitats amb competència normativa en la matèria.

24 E. Rodríguez Pineau, *Régimen económico matrimonial...*, *cit.*, p. 242.

25 És el cas de l'article 9.8 del Codi civil espanyol preesmentat, que exclou les legítimes dels descendents de l'àmbit d'aplicació de la Llei del règim matrimonial en sotmetre-les a la *lex successoria*.

26 M. Álvarez Torné, «The dissolution of the matrimonial property regime and the succession rights of the surviving spouse in Private International Law», *cit.*, p. 395-410.

27 J. C. Fernández Rozas i S. Sánchez Lorenzo, *Derecho internacional privado*, 12a ed., Aranzadi, Cizur Menor, 2022, p. 604-605 i M. E. Zabalo Escudero, *La situación jurídica del cónyuge viudo en el Derecho internacional privado e interregional*, *cit.*, p. 17.

28 La informació completa sobre l'elaboració del Conveni pot ser consultada a l'obra *Actes et documents de la Treizième session, Tome II (Régimes matrimoniaux / Matrimonial property regimes)*, publicada per l'Oficina Permanent de la Conferència de l'Haia de Dret internacional privat, 1978.

29 Això no obstant, pel que fa a l'abast de la *lex succesoria*, cal precisar que l'article 23, apartat 2, lletra b), del Reglament UE 650/2012 assenyala que aquesta Llei regeix en particular «la determinació dels beneficiaris, de les seves parts alíquotes respectives i de les obligacions que els pugui haver imposat el causant, així com la determinació d'altres drets successoris, inclosos els drets successoris del cònjuge o la parella supervivents» (*infra*).

és un buit legal, un forat negre, en què la incertesa —i fins i tot la contradicció— trobarà un brou de cultiu en detriment dels ciutadans³⁰. Per aquest motiu, una de les primeres qüestions prejudicials presentades respecte del Reglament 650/2012 va versar sobre aquesta qüestió: ens referim a la sol·licitud presentada pel *Kammergericht* de Berlín el 3 de novembre

de 2016 en l'assumpte C-558/16, *Mahnkopf*, en què es demanava al TJUE que es pronunciés sobre diverses qüestions³¹.

A la sentència d'1 de març de 2018, el Tribunal va respondre afirmativament a la primera qüestió (i, per tant, no va haver de pronunciar-se sobre les restants) en indicar que està

comprès en l'àmbit d'aplicació del Reglament UE 650/2012 un precepte de Dret nacional —com l'alemany controvertit al litigi principal—, que estableix, per al cas de defunció d'un dels cònjuges, el repartiment a preu fet dels guanys mitjançant un increment de la part alíquota de l'herència del cònjuge supervivent³².

- 30 En aquest sentit, *cfr.*, entre d'altres, S. Deplano, «La regulación de la sucesión, los pactos matrimoniales y las incoherencias entre las normas de Derecho internacional privado europeo», *Revista Internacional de Doctrina y Jurisprudencia*, núm. 25 (2021), p. 251-268; P. Quinzá Redondo i J. Gray, «La (des)coordinación entre la propuesta de Reglamento de régimen económico matrimonial y los Reglamentos en materia de divorcio y sucesiones», *Anuario Español de Derecho Internacional Privado*, 2013, p. 513-542; i I. Viarengo, «Il coordinamento tra gli accordi di scelta della legge applicabile nei regolamenti comunitari in materia di famiglia e di successioni», *Dialoghi con Ugo Villani*, Cacucci, Bari, 2017, p. 1181-1186. Sobre la necessitat d'una planificació en aquest àmbit, *vid.* M. Checa Martínez, «Cónyuge y Derecho internacional privado de familia y sucesiones: opciones de planificación y protección patrimonial en perspectiva comparada», M. D. Cervilla Garzón i A. M. Ballesteros Barros (dirs.), *Temas actuales de Derecho privado I*, Aranzadi, Cizur Menor, 2022, p. 185-229.
- 31 La primera qüestió plantejava si l'article 1, apartat 1, del Reglament UE 650/2012 comprenia també les disposicions del Dret nacional que, com el § 1371, apartat 1, del BGB, regulen les qüestions en matèria de règim econòmic matrimonial després de la defunció d'un cònjuge amb l'increment de la part alíquota corresponent a l'altre cònjuge en l'herència. En cas de resposta negativa a aquesta primera qüestió, el *Kammergericht* plantejava en una segona si, això no obstant, s'havien d'interpretar els articles 68, lletra l), i 67, apartat 1, del Reglament UE 650/2012 en el sentit que en el certificat successori europeu pot constar plenament la part alíquota corresponent al cònjuge supervivent en l'herència, tot i que consisteixi en una fracció d'un increment derivat d'una disposició relativa al règim econòmic matrimonial com el § 1371, apartat 1, del BGB. A la vegada, en el supòsit de resposta negativa a aquesta qüestió, l'esmentat òrgan germànic preguntava si es podia respondre afirmativament, amb caràcter excepcional, en situacions en què a) el certificat successori té com a única finalitat permetre l'exercici dels drets de l'hereu en un altre Estat membre específic sobre els béns del causant que allí s'hi trobin i b) la qüestió successòria (articles 4 i 21 del Reglament esmentat) i (amb independència de les normes de conflicte de lleis que s'apliquin) les qüestions del règim econòmic matrimonial s'han de resoldre d'acord amb el mateix ordenament jurídic nacional. Finalment, en cas de resposta negativa a les dues primeres qüestions, el *Kammergericht* preguntava si l'article 68, lletra l), del Reglament UE 650/2012 s'havia d'interpretar en el sentit que al certificat successori europeu pot constar plenament (si bé a títol merament informatiu a causa de l'increment) la part alíquota corresponent al cònjuge supervivent en l'herència, incrementada en virtut de la norma relativa al règim econòmic matrimonial.
- 32 ECLI:EU:C:2018:138. El Tribunal de Luxemburg respon afirmativament a la pregunta i ho justifica perquè el precepte «no tracta del repartiment de béns patrimonials entre els cònjuges, sinó que aborda la qüestió dels drets del cònjuge supervivent respecte als béns ja comptabilitzats dins de la massa hereditària. En aquestes condicions, l'objecte principal d'aquest article no sembla que sigui repartir els béns patrimonials o la liquidació del règim econòmic matrimonial, sinó més aviat determinar el quàntum de la part alíquota de l'herència que s'ha d'atribuir al cònjuge supervivent respecte dels altres hereus. En conseqüència, un precepte com aquest fa referència principalment a la successió del cònjuge difunt i no al règim econòmic matrimonial. Per tant, una norma de Dret nacional com la controvertida en el litigi principal correspon a la matèria successòria a efectes del Reglament núm. 650/2012». En les seves conclusions presentades el 13 de desembre de 2017 (apartat 108), l'Advocat General va proposar una resposta idèntica en el sentit que l'àmbit de la Llei aplicable a les successions comprèn una norma que, com la del BGB, determina la part de l'herència que correspon al cònjuge supervivent, tot i que la seva aplicació depengui de l'existència d'un règim econòmic matrimonial determinat i la part del cònjuge supervivent en l'herència substitueixi la liquidació d'aquest règim, però al mateix temps l'import d'aquesta part de l'herència quedi determinat en funció de normes completament diferents de les que defineixen la manera com s'ha de liquidar el règim econòmic matrimonial esmentat en vida dels cònjuges. Quant a aquesta decisió, *vid.*, entre d'altres, I. Antón Juárez, «Régimen económico matrimonial, derechos sucesorios del cónyuge superviviente y Certificado Sucesorio Europeo: ¿una combinación explosiva?», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2018, núm. 2, p. 769-780; A. J. Calzado Llamas, «El elemento de extranjería en la planificación sucesoria de las familias: un estudio de Derecho internacional privado sobre la coordinación de la ley aplicable a los derechos del cónyuge viudo o pareja superviviente en la UE», *Latin American Journal of European Studies*, 2021, núm. 2, p. 223-226; H. Dörner, «Erbrechtliche Qualifikation des 1371 Abs. 1 BGB durch den EuGH: Konsequenzen und neue Fragen», *Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge*, 2018, núm. 6, p. 305-310; A. Fernández-Tresguerres García, «La relación entre los Reglamentos parejas: (UE) 2016/1103 y 2016/1104 y el Reglamento sucesiones (UE) n.º 650/2012», M. V. Cuartero Rubio i J. M. Velasco Retamosa (dirs.), *La vida familiar internacional en una Europa compleja: cuestiones abiertas y problemas de la práctica*, Tirant lo Blanch, València, 2022, p. 177-206; J. M. Fontanellas Morell, «La delimitación del ámbito material de aplicación del Reglamento 650/2012 con respecto a las cuestiones relativas a los regímenes económicos matrimoniales. A propósito de la STJUE de 1 de marzo de 2018 (C-558/16: Mahnkopf)», *Revista Electrónica de Estudios Internacionales*, 2018, núm. 1, p. 27-38; *id.*, «Los derechos legales del cónyuge superviviente en los instrumentos europeos de Derecho internacional privado. Sentencia del Tribunal de Justicia, Sala Segunda, de 1 de marzo de 2018, C-558/16: Mahnkopf», *Diario La Ley Unión Europea*, núm. 61 (31 de juliol de 2018); M. Fornasier, «Erbrechtliche Qualifikation des güterrechtlichen Viertels, EuGH, 01.03.2018 – Rs. C-558/16 (Mahnkopf)», *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht*, 2018, p. 634-635; S. Hellwege, «Der pauschalisierte Zugewinnausgleich nach § 1371 Abs. 1 BGB – Urteiles EuGH vom 01.03.2018 – Rechtssache C-558/16 (Mahnkopf) – die erbrechtliche Qualifikation despauschalen Zugewinnausgleichs und Aufnahme in das Europäische Nachlasszeugnis», *Zeitschrift für den deutsch-spanischen Rechtsverkehr / Revista jurídica hispano-alemana*, 2019, núm. 1 (març), p. 24-26; W.

2. Competència judicial en cas de defunció d'un dels cònjuges o dels membres de la unió registrada als Reglaments UE 650/2012, 2016/1103 i 2016/1104

En cas de dissolució d'un matrimoni (o d'una unió registrada) per decés d'un dels cònjuges (o membres de la unió), la conveniència de coordinació normativa abans esmentada resulta essencial, atesa la unitat sociològica entre la dissolució de la societat conjugal (o de la unió) i la successió del cònjuge (o membre de la unió): segons s'ha avançat, si el difunt estava casat (o era membre d'una unió registrada), caldrà vincular la solució a aquesta qüestió amb la de la dissolució prèvia del règim econòmic del matrimoni (o de la unió registrada) mitjançant l'adopció de normes coherents. Aquest enfocament resulta lògic i aconsellable per determinar

tant la competència d'autoritats com l'ordenament aplicable (*supra*).

En un pla supraestatal, aquesta solució està expressament prevista, per exemple, als Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104 al ja esmentat article 4. Per concretar la competència en cas de defunció d'un dels cònjuges, el primer instrument disposa que:

«Quan un òrgan jurisdiccional d'un Estat membre conegui de la successió d'un dels cònjuges en aplicació del Reglament (UE) núm. 650/2012, els òrgans jurisdiccional del dit Estat seran competents per resoldre sobre el règim econòmic matrimonial en connexió amb aquesta successió»³³.

Es tracta, insistim, d'una atribució de competència automàtica i no disponible, atès que les parts no tenen l'opció de triar l'autoritat competent respecte dels drets patrimonials de la parella³⁴. La raó de ser d'aquesta

norma és clara: hi ha d'haver una única autoritat competent per pronunciar-se sobre les dues qüestions per raons d'ordre substantiu (l'estreta relació entre aquestes, *supra*), tècniques (evitar la duplicitat de procediments que podrien donar lloc a resultats diferents o fins i tot incompatibles) i econòmiques (estalviar a les persones concernides els costos generats per dos procediments paral·lels)³⁵.

Aquesta autoritat serà l'assenyalada pels fòrums de competència del Reglament UE 650/2012, que ofereixen dues possibles solucions generals³⁶: a) en primer lloc (article 5, apartat 1), es reconeix a les parts interessades la facultat de convenir la competència exclusiva, per conèixer de tota la successió, de l'autoritat o autoritats de l'Estat membre l'ordenament del qual hagi estat triat pel difunt per regir la seva successió *ex* article 22 del mateix instrument³⁷; b) en absència d'elecció

Litzenburger, «EuGH: Erbteilserhöhung des § 1371 Abs. 1 BGB ist eine erbrechtliche Norm i.S.d. EU-Erbrechtsverordnung», *Neue Juristische Wochenschrift*, 2018, núm 19, p. 1377-1378; D. Looschelders, «Probleme zum Anwendungsbereich der Güterrechts-Verordnung», C. Budzikiewicz, B. Heiderhoff, F. Klinkhammer y K. Niethammer-Jürgens (eds.), *Standards und Abgrenzungen im internationalen Familienrecht*, Nomos, Baden-Baden, 2019, p. 123-144; F. Maoli, «Successioni, regimi patrimoniali tra coniugi e problemi di qualificazione in una recente pronuncia della Corte di giustizia», *Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale*, 2018, núm. 3, p. 676-690; G. Moreno Cordero, «La descoordinación conflictual y la autonomía de la voluntad como catalizadores de situaciones de inadaptación en el régimen sucesorio del cónyuge superviviente», *Anuario Español de Derecho Internacional Privado*, 2021, p. 237-268; C. Nourissat, «Certificat successoral européen: quelle part pour le conjoint survivant?», *La Semaine Juridique Notariale et Immobilière*, núm. 13 (30 de març de 2018); C. Toader, «Posibilidad de hacer constar la parte alícuota del cónyuge superviviente en el certificado sucesorio europeo», *La Ley Unión Europea*, núm. 61 (31 de juliol de 2018); S. Vilkytė, «Interaction between family law and succession law in the CJEU judgment in case c-558/16 *Mahnkopf*», M. J. Cazorla González i L. Ruggeri (eds.), *Cross-border couples property regimes in action before courts: understanding the EU Regulations 1103 and 1104/2016 in practice*, Dykinson, Madrid, 2022, p. 29-38; i J. Weber, «Ein Klassiker neu aufgelegt: Die Qualifikation des § 1371 BGB unter dem Regime der Europäischen Erbrechtsverordnung», *Neue Juristische Wochenschrift*, 2018, núm. 19, p. 1356-1358.

33 La mateixa solució preveu el Reglament UE 2016/1104: les autoritats competents per aplicar el Reglament UE 650/2012 seran igualment competents per conèixer dels efectes patrimonials de la unió registrada pel que fa a la successió.

34 G. Palao Moreno, «La competencia judicial internacional en la nueva regulación europea en materia de régimen económico matrimonial y de efectos patrimoniales de las uniones registradas», *Libro homenaje al profesor Eugenio Hernández-Bretón*, t. I, Editorial Jurídica Venezolana, Caracas, 2019, p. 288-290.

35 Sobre aquesta matèria, *cfr.*, entre d'altres, M. D. Adam Muñoz, «La competencia judicial internacional en el Reglamento (UE) 2016/1103 del Consejo de 24 de junio de 2016 por el que se establece una cooperación reforzada en el ámbito de la competencia, la ley aplicable, el reconocimiento y la ejecución de resoluciones en materia de regímenes económicos matrimoniales», M. Guzmán Zapater i C. Esplugues Mota (dirs.), *Persona y familia en el nuevo modelo español de Derecho internacional privado*, Tirant lo Blanch, València, 2017, p. 77-90; B. Campuzano Díaz, «The coordination of the EU Regulations on divorce and legal separation with the proposal on matrimonial property regimes», *Yearbook of Private International Law*, 2011, p. 233-253; P. Franzina, «Jurisdiction in Matters Relating to Property Regimes under EU Private International Law», *Yearbook of Private International Law*, 2017/2018, p. 159-194; P. Peiteado Mariscal, «Competencia internacional por conexión en materia de régimen económico matrimonial y de efectos patrimoniales de uniones registradas. Relación entre los Reglamentos UE 2201/2003, 650/2012, 1103/2016 y 1104/2016», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2017, núm. 1, *cit.*, p. 300-326; i L. Válková, «The interplay between jurisdictional rules established in the EU legal instruments in the field of family law: testing functionality through simultaneous application with domestic law», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2017, núm. 2, p. 551-568.

36 Tot i això, aquesta norma ofereix matisacions: *cfr.* A. Rodríguez Benot, «Los efectos patrimoniales de los matrimonios y de las uniones registradas en la Unión Europea», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2019, núm. 1, p. 33.

37 Es tracta de la Llei del país de la nacionalitat del causant (apartat 1): «Qualsevol persona pot designar la llei de l'Estat la nacionalitat del qual tingui en el moment de fer l'elecció o en el moment de la defunció»; si aquesta persona posseeix diverses nacionalitats, podrà triar la llei de qualsevol dels Estats la nacionalitat dels quals tingui en el moment de fer l'elecció o en el moment de la defunció (apartat 2).

o en cas d'elecció no vàlida, la competència correspondrà a les autoritats de l'Estat membre en què el causant tingué la residència habitual en el moment de la defunció (article 4)³⁸.

3. Llei aplicable en cas de defunció d'un dels cònjuges o dels membres de la unió registrada als Reglaments UE 650/2012, 2016/1103 i 2016/1104: l'absència de coordinació

Els instruments de 2016 que estem analitzant proscriuen del seu àmbit d'aplicació substantiu la successió *mortis causa* del cònjuge o del membre de la unió registrada. Però no es

pot ignorar l'existència paral·lela, segons hem reiterat, d'un altre instrument *ad hoc*: el Reglament UE 650/2012³⁹.

Exclusió no hauria de ser sinònim de *manca de coordinació* entre els Reglaments quan el difunt estava casat (o era membre d'una unió registrada), ja que l'*iter* lògic requerria començar amb la dissolució de la societat patrimonial de la parella per abordar seguidament la successió del difunt (*supra*)⁴⁰. Per això, el més convenient és designar una única autoritat competent i com a aplicable

un únic ordenament⁴¹. Pel que fa a la determinació de la competència d'autoritats, els articles 4 dels Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104 procedeixen a aquesta operació i consagren la plausible acumulació de totes dues qüestions sota una mateixa autoritat, cosa que proporciona previsibilitat, seguretat jurídica i economia de recursos (*supra*). Pel que fa a la determinació del Dret aplicable, però, la solució és ben diferent.

En efecte, el Reglament UE 650/2012 exclou del seu àmbit d'aplicació material «les qüestions

Així, el Reglament permet als ciutadans organitzar amb antelació la seva successió en escollir un ordenament que mostri una connexió amb el difunt per evitar que l'elecció sigui duta a terme amb la intenció de frustrar les expectatives legítimes dels legítimaris (considerant 38): sobre aquest particular, *vid.* D. Miller, «Evasion of the Law Resulting from a Choice of Law under the Succession Regulation», *Rechts Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrechts*, 2020, núm. 3, p. 615-636.

38 Es tracta d'un criteri que manifesta un vincle real entre aquest Estat i la successió. El Reglament UE 650/2012 el consagra com a factor general per determinar tant la competència com el dret aplicable. Si bé el Reglament no inclou una definició *ex professo* de *residència habitual*, el considerant 23 indica que, per determinar-la, «l'autoritat que substanciï la successió ha de procedir a una avaluació general de les circumstàncies de la vida del causant durant els anys precedents a la seva defunció i en el moment mateix, per a la qual cosa ha de prendre en consideració tots els fets pertinents, en particular la durada i la regularitat de la presència del causant a l'Estat de què es tracti, així com les condicions i els motius d'aquesta presència. La residència habitual així determinada hauria de revelar un vincle estret i estable amb l'Estat de què es tracti tenint en compte els objectius específics d'aquest Reglament». Per als casos en què pugui resultar complexa la determinació de la residència habitual, el considerant 24 d'aquest mateix instrument ofereix solucions *ad hoc*. G. Palao Moreno lamenta que, a diferència del que acabem d'exposar, els Reglaments UE del 2016 no incloguin una guia pràctica per delimitar la residència habitual: «La determinación de la Ley aplicable en los Reglamentos en materia de régimen económico matrimonial y efectos patrimoniales de las uniones registradas 2016/1103 y 2016/1104», *Revista Española de Derecho Internacional*, 2019, núm. 1, p. 100-101.

Sobre aquesta qüestió, en general, *cfr.* J. Carrascosa González, «Policies in the Choice of Law: Habitual Residence and Succession Regulation», G. Contaldi i altres (coords.), *Liber Amicorum Angelo Davi, La vita giuridica internazionale nell'età della globalizzazione*, Ed. Scientifiche Italiane, Nàpols, 2019, p. 747-762; *id.*, «Reglamento sucesorio europeo y residencia habitual del causante», *Cuadernos de Derecho Transnacional*, 2016, núm. 1, p. 47-75; P. Kindler, «From Nationality to Habitual Residence: Some Brief Remarks on the Future EU Regulation on International Successions and Wills», K. Boele-Woelki i altres (eds.), *Convergence and Divergence in Private International Law – Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing / Schulthess, La Haia / Zurich, 2010, p. 251-258; P. Mankowski, «The Deceased's Habitual Residence in Art. 21 (1) Successions Regulation», *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2015, núm. 1, p. 39-45; i J. Re, «Where Did They Live? Habitual Residence in the Succession Regulation», *Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale*, 2018, núm. 4, p. 978-1009.

39 Sobre la competència judicial i de la Llei aplicable, *cfr.* A. Bonomi, «The Regulation on Matrimonial Property and Its Operation in Succession Cases – Its Interaction with the Succession Regulation and Its Impact on Non-participating Member States», *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, vol. 26 (2020), p. 71-89, per a la posició de Polònia en particular i d'altres Estats membres que apliquen el Reglament UE 650/2012 però no el Reglament UE 2016/1103; J. M. Fontanellas Morell, «Coherence between European Instruments of Private International Law on Matters concerning Succession and Matrimonial Property Regimes», J. Forner Delaygua i A. Santos (éds.), *Coherence of the Scope of Application. EU Private International Legal Instruments*, Institut Suisse de Droit Comparé / Schulthess, Ginebra / Zurich, 2020, p. 121-153; *id.*, «La coherencia entre los Reglamentos 650/2012 y 2016/1103 (2016/1104)», A. Serrano de Nicolás (coord.), *Los Reglamentos UE 2016/1103 y 2016/1104 de regímenes económicos matrimoniales y efectos patrimoniales de las uniones registradas*, Marcial Pons, Madrid, 2020, p. 191-221; i S. Marino, «I diritti del coniuge o del partner superstite nella cooperazione giudiziaria civile dell'Unione Europea», *Rivista di Diritto Internazionale*, 2012, núm. 2, p. 1114-1120.

40 *Vid.* en aquesta línia, F. G. Viterbo, «Article 1», L. Ruggeri i R. Garetto (eds.), *European Family Property Relations Article by Article Commentary on EU Regulations 1103 and 1104/2016*, Ed. Scientifiche Italiane, Nàpols, 2021, p. 31-32 i la doctrina *ibi cit.*

41 *Cfr.* des d'aquesta òptica M. Álvarez Torné, «The dissolution of the matrimonial property regime and the succession rights of the surviving spouse in Private International Law», *cit.*, p. 395-410; A. Bonomi, «The interaction among the future EU instruments on matrimonial property, registered partnerships and successions», *Yearbook of Private International Law*, 2011, p. 217-231; i A. Rodríguez Benot, «Los Reglamentos de la UE en materia de sucesión por causa de muerte y de régimen económico matrimonial: justificación y caracteres comunes», *cit.*, p. 583-591, especialment 587-588.

Amb motiu de la primera sessió del Comitè de Dret Civil del Consell de la UE consagrada als Reglaments proposats per la Comissió, celebrada el 15 d'abril del 2011, les delegacions dels Països Baixos, Eslovàquia, Alemanya, Luxemburg, Finlàndia, Regne Unit, Itàlia, Lituània, Bèlgica i Espanya van subratllar la necessitat d'aquesta coordinació. A la reunió següent (el 16 de maig de 2011), la Comissió va respondre que la coordinació total no era possible per «diferències de context» (*sic*).

relatives als règims econòmics matrimonials, així com als règims patrimonials resultants de les relacions que la llei aplicable a aquestes consideri que tenen efectes comparables al matrimoni» (article 1, apartat 2, lletra d)); mentre que els Reglaments UE 2016/1103 i 2016/1104 disposen que no s'apliquen a la successió d'un cònjuge o d'un membre d'una unió registrada. Però el Reglament successori reconeixia la necessitat de coordinació legislativa amb els instruments futurs sobre els efectes patrimonials dels matrimonis i de les unions registrades (considerant 12)⁴². Com s'ha explicat anteriorment, la realitat és que els dos Reglaments del 2016 han ignorat el desideratum del seu legislador, ja que no han establert a aquest respecte

critèris de coordinació entre aquests i el Reglament UE 650/2012⁴³.

La conseqüència pràctica és un buit legal, un forat negre, en què la incertesa —fins i tot la contradicció— es tornarà freqüent (*supra*): n'hi ha prou amb comparar les solucions que ofereixen els tres instruments per determinar la Llei aplicable en cas d'elecció (article 22 dels tres Reglaments) i en cas d'absència d'elecció (article 23 del Reglament 650/2012 i article 26 dels Reglaments de 2016) per concloure que és perfectament possible aplicar l'ordre de l'Estat a la dissolució del règim econòmic del matrimoni (o de la unió registrada) i l'ordenament d'un altre Estat a la successió *mortis causa* del cònjuge (o del membre de la unió registrada)⁴⁴. El

que, en definitiva, ens aboca a eventuals resultats de desequilibris deguts a atribucions patrimonials en excés o en defecte a les persones involucrades en aquestes situacions (en particular, al cònjuge o al membre de la unió registrada supervivents, *supra*).

Només el mecanisme del certificat europeu successori europeu ens proporciona una mena de possibilitat d'aproximació entre aquests dos sectors jurídicament descoordinats⁴⁵. En efecte, l'article 67.1 («Expedició del certificat») del Reglament UE 650/2012 permet incloure en aquest document elements establerts en una Llei diferent de la *lex successionis* (per exemple, la que regeixi el règim patrimonial del matrimoni o de la unió registrada). Així mateix, l'article 68

42 A. Bonomi aprecia en la redacció d'aquest considerant una invocació a l'adaptació: «Article 1», A. Bonomi et P. Wautelet, *Le Droit européen des relations patrimoniales de couple*, Commentaire des Règlements [UE] 2016/1103 et 2016/1104, Bruylant, Brussel·les, 2021, p. 85; i M. Weller considera que l'expressió «tenir en compte» és prou flexible per incloure-hi la necessària coordinació entre els dos sectors: «Article 1», A. L. Calvo Caravaca, A. Daví et H.-P. Mansel (eds.), *The EU Succession Regulation. A Commentary*, Cambridge University Press, 2016, p. 87.

43 J. Carrascosa González estima que aquesta situació resulta lamentable, ja que atempta contra la seguretat jurídica: *El Reglamento sucesorio europeo 650/2012 de 4 de julio de 2012. Análisis crítico*, Comares, Granada, 2014, p. 37.

44 Les diferències sorgeixen en el primer cas pel que fa a les persones amb dret a escollir, a la Llei elegible i al moment per fer-ho. Quant als criteris de connexió per determinar l'ordenament aplicable en absència d'elecció, les disfuncions es troben en les diverses conseqüències a què donen lloc aquests criteris —nacionalitat, residència habitual i lloc de creació de la unió— en termes de concreció personal, material i temporal. A això s'hi sumen els dubtes que podrien derivar-se de l'aplicació de la clàusula dels vincles més estrets consagrada als tres Reglaments. Un estudi més detallat d'aquesta qüestió es pot consultar a A. Bonomi, «Article 1», *cit.* p. 139 i Ch. Hertel, «Interplay between the European Succession Regulation and the Regulations on Matrimonial Property Regimes», *Europe for Notaries, Notaries for Europe. Training 2015–2017 / L'Europe pour les Notaires, les Notaires pour l'Europe. Formation 2015–2017*, Notaires d'Europe, Brussel·les, 2017, p. 167-195. Per al Dret francès, *vid.* S. Gaudemet, «Quelle protection pour le conjoint survivant en France? Régimes matrimoniaux, successions, libéralités», *Revue Internationale de Droit Comparé*, 2018, núm. 2, p. 249-260.

45 En aquest sentit, *vid.* I. Antón Juárez, «Régimen económico matrimonial, derechos sucesorios del cónyuge superviviente y Certificado Sucesorio Europeo: una combinación explosiva?», *cit.*, p. 780, segons la qual si el certificat compleix la seva funció autèntica, que consisteix a facilitar la successió transfronterera, hauria de ser un reflex fidel de la realitat fàctica i jurídica d'aquesta successió.

(«Contingut del certificat») indica que, en funció de la finalitat per a la qual s'expedeixi, el certificat ha d'incloure:

«informació relativa a les capitulacions matrimonials celebrades pel causant o, si escau, al contracte subscrit pel causant en el context d'una relació que conforme a la llei aplicable tingui efectes similars al matrimoni i informació relativa al règim econòmic matrimonial o equivalent» (lletra h)⁴⁶.

I les conseqüències d'aquesta inclusió s'assenyalen a l'article 69.2 («Efectes del certificat»): es presumeix que el certificat prova els extrems que han estat acreditats de conformitat amb la Llei aplicable a la successió o amb qualsevol altra Llei aplicable a extrems concrets de l'herència⁴⁷.

De lege lata, la solució a aquesta complexitat provindria d'una doble via. D'una banda, des d'una perspectiva preventiva, és recomanable per a les parts —i per als seus assessors jurídics— la planificació de la globalitat de la situació mitjançant l'ús dels mecanismes permesos pels

Reglaments europeus. D'aquesta manera, el mateix ordenament jurídic podria ser aplicable a la dissolució del règim econòmic del matrimoni (o de la unió registrada) i a l'organització de la successió *mortis causa* del cònjuge (o del membre de la unió) en qüestió. D'altra banda, si aquesta recomanació no es concretés, es requeriria un esforç artesanal, perspicaç, per evitar les conseqüències negatives de l'aplicació de sistemes jurídics diferents a assumptes tan estretament relacionats, una tasca l'èxit de la qual que no està garantit⁴⁸.

De lege ferenda, la solució ha de ser trobada en ocasió de la revisió dels Reglaments europeus després de diversos anys d'aplicació, per a la qual cosa es disposarà en el seu moment d'una jurisprudència d'interès del Tribunal de Luxemburg⁴⁹. Pel que fa a això, s'ha proposat, de manera plausible, que durant la propera revisió del Reglament UE 650/2012 s'ampliïn les opcions per escollir la *lex successoria* i s'inclouï, a la llista tancada de l'article 22 («Elecció de la llei aplicable»), l'ordenament

aplicable al règim econòmic matrimonial (o als efectes patrimonials de la unió registrada). Això facilitaria la coordinació entre la futura successió del cònjuge (o del membre de la unió registrada) i el seu règim patrimonial en el moment de la defunció⁵⁰.

La complexitat del quadre que s'ha exposat encara es veu més incrementada per l'article 23.2.b) del Reglament UE 650/2012. En identificar el contingut substantiu de la *lex successoria*, aquesta norma es refereix, entre d'altres coses, a «la determinació d'altres drets successoris, inclosos els drets successoris del cònjuge o la parella supervivents». Aquest darrer esment no s'ha de confondre amb la inaplicació del Reglament successori europeu per determinar la Llei aplicable als efectes econòmics dels matrimonis (i de les unions civils registrades), atès que el legislador de la UE especifica en aquest article una qüestió purament hereditària, com ho ha precisat clarament la ja analitzada sentència del TJUE d'1 de març de 2018 en l'assumpte C-558/16, *Mahnkopf*⁵¹. ■

46 Aquest plantejament és reproduït en el contingut del certificat successori europeu mateix quan el formulari V – annex III («Informació sobre el règim econòmic matrimonial o règim patrimonial equivalent del causant – OBLIGATORI si el causant tenia aquest règim en el moment de la defunció»), incorporat pel Reglament d'execució UE 1329/2014 de la Comissió de 9 de desembre de 2014 (*Diari Oficial* L 359 de 16 de desembre del 2014), obliga a proporcionar totes les informacions possibles sobre el règim patrimonial del difunt (cònjuge o membre d'una unió registrada). Per a D. Damascelli, no incloure les qüestions relatives a les conseqüències patrimonials dels esposos o dels membres de la unió al certificat successori europeu el convertiria en inútil i de pitjor qualitat respecte d'altres certificats successoris previstos per certes legislacions nacionals (especialment l'*Erbschein* alemany): «Brevi note sull'efficacia probatoria del certificato successorio europeo riguardante la successione di un soggetto coniugato o legato da unione non matrimoniale», *Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale*, 2017, núm. 1, p. 67-81.

47 Això no obstant, el considerant 71 introdueix un factor d'incertesa respecte d'això quan afirma que el valor probatori del certificat «no ha d'afectar els elements que no es regeixen per aquest Reglament», frase que provoca una divisió doctrinal sobre la seva interpretació: *cf.* A. Bonomi, «The Regulation on Matrimonial Property and Its Operation in Succession Cases...», *cit.*, p. 77.

48 Per a A. Fernández-Tresguerres García la coexistència de dues Lleis aplicables comporta conflictes latents quan condueixen a solucions inconciliables per incompatibilitat (absència o superposició de drets dels cònjuges, aplicació de normes de diferents països incompatibles entre si, etc.): *Las sucesiones mortis causa en Europa: aplicación del Reglamento (UE) Nº 650/2012*, Aranzadi, Cizur Menor, 2016, p. 1513; segons J. Carrascosa González, aquesta manca de coordinació multiplica els litigis i l'absència de negociació de les parts, i les anima a llançar-se a una carrera cap als tribunals i a practicar el *forum shopping* més agressiu per obtenir l'aplicació de la Llei més favorable al demandant: *El Reglamento sucesorio europeo...*, *cit.*, p. 37. Per contra, P. Lagarde sosté que no és convenient determinar l'aplicació d'un ordenament jurídic únic a la successió i al règim matrimonial: «Règlements 2016/1103 et 2016/1104 sur les régimes matrimoniaux et sur le régime patrimonial des partenariats enregistrés», *Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale*, 2016, núm. 3, p. 677.

49 Per al Reglament UE 650/2012, l'informe de la Comissió Europea relatiu a aquesta aplicació s'hauria d'haver presentat com a molt tard el 18 d'agost de 2025 (article 82), sense que s'hagi fet; per als Reglaments UE del 2016, el 29 de gener del 2027 (article 68).

50 *Vid.* A. J. Calzado Llamas, que posa com a exemple el Dret finlandès: «L'element d'estrangeria a la planificació successòria de les famílies...», *cit.*, p. 235. Aquesta solució ja havia estat apuntada per la Comissió Europea al seu *Llibre verd sobre les successions i testaments* (COM[2005] 65 final, d'1 de març 2005), però sense èxit, ja que en aquella data les normes de conflicte en matèria de règims matrimonials no estaven encara harmonitzades (cosa que no va passar fins al 2016).

51 Recordem que el *Kammergericht* de Berlín havia elevat una qüestió prejudicial extensa i complexa concernent a la inclusió, en l'àmbit d'aplicació substantiu de la *lex successoria*, de la disposició del § 1371, apartat 1, del BGB, que preveu que la compensació dels guanys s'ha de dur a terme incrementant la part alíquota legítima del cònjuge supervivent en l'herència en una quarta part de l'herència amb la dissolució del règim de participació en els guanys (*Zugewinnngemeinschaft*) en cas de defunció d'un dels esposos. Un assumpte similar ha estat abordat per la *Direcció General dels Registres i del Notariat* en la seva resolució de 19 de juny de 2018 en ocasió del decés d'una nacional alemanya propietària de béns ubicats a les Canàries (*Butlletí Oficial de l'Estat*), núm. 161, de 4 de juliol de 2018).